

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİM PROGRAMINDA YER ALAN
KAZANIMLARIN OKUL DIŞI ÖĞRENME ORTAMLARI
KILAVUZU BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ**

**ASSESSMENT OF THE ACHIEVEMENTS IN THE SOCIAL
STUDIES CURRICULUM IN THE CONTEXT OF THE OUT-
OF-SCHOOL LEARNING ENVIRONMENTS GUIDE**

Hakkı YAZICI

*Prof. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi
Eğitim Fakóltesi
Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü
hyazici@aku.edu.tr
Orcid No: 0000-0001-8631-6126*

Abdurrehman ERTÜRK

*Doktora,
Afyon Kocatepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
aerturk46@gmail.com
Orcid No: 0000-0003-4076-4876*

İlhan KULACA

*Doktora,
Afyon Kocatepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
ilhan.kulaca@gmail.com
Orcid No: 0000-0003-4842-8594*

Geliř Tarihi/Received:

26/09/2021

Kabul Tarihi/Accepted:

28/06/2021

e-Yayım/e-Printed:

30/06/2022

Özgün Araştırma Makalesi/ Original Research Article

Kaynakça Bilgisi: Yazıcı, H., Ertürk, A. ve Kulaca, İ. (2022). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kazanımların okul dışı öğrenme ortamları kılavuzu bağlamında değerlendirilmesi. *İnformal Ortamlarda Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 1-27

Citation Information: Yazıcı, H., Ertürk, A. and Kulaca, İ. (2022). Assessment of the achievements in the social studies curriculum in the context of the out-of-school learning environments guide. *Journal of Research in Informal Environments*, 7(1), 1-27

ÖZ

Okul dışı öğrenme, öğrenme öğretme sürecinde programda hedeflenen kazanımları gerçekleştirmek amacıyla, sınıf dışında yapılan öğretim etkinlikleri olarak tanımlanabilir. Okul dışı öğrenme ortamları öğrencilere kazandırılması hedeflenen bilgi, beceri ve değerlerle ilgili somut örnekler sunmak veya sınıf içinde yapılan öğretim etkinliklerini genişletmek amacıyla kullanılmaktadır. Bu ortamlar, belli bir plan ve yasal program çerçevesinde ziyaret edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla, 2023 Eğitim Vizyon Belgesi doğrultusunda Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuzu hazırlanarak, programın uygulayıcıları için genel bir çerçeve belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmada 2018 yılı ilkökul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlarda, kılavuzda yer alan okul dışı öğrenme ortamlarına yer verilme durumu incelenmiştir. Nitel araştırma yöntemiyle tasarlanan çalışmada, doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Toplanan veriler, betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Araştırma neticesinde; 2018 yılı ilkökul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki kazanımlarda yer alan açıklamalarda, kılavuzdaki farklı okul dışı öğrenme ortamlarından doğrudan faydalanılması gerektiği ifade edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak programdaki bazı kazanımlarda ise herhangi bir sınıf dışı öğrenme ortamıyla ilgili açıklamanın olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan hareketle çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Okul Dışı Öğrenme, Öğretim Programı.

ABSTRACT

Out-of-school learning can be defined as teaching activities conducted outside the classroom to realise the program's targeted gains in the learning and teaching process. Out-of-school learning environments are used to provide students with information, skills, and values related to students or expand the classroom's teaching activities. These environments must be visited within the framework of a specific plan and legal program. For this purpose, it is aimed to determine the general framework for the practitioners of the program by preparing the Off-School Learning Environments by the Ministry of Education in line with the Ministry of Education in 2023. In the study, 2018 Primary and Secondary School 4th, 5th, 6th and 7th Grade Social Studies Curriculum, the status of out-of-school learning environments in the manual was examined. In the study designed by qualitative research method, document analysis method was used. The data collected were analyzed by the descriptive analysis technique. As a result of the research; In the explanations included in the achievements of the 2018 primary and secondary school 4th, 5th, 6th and 7th grade Social Studies Curriculum, it was concluded that it was stated that different out-of-school learning environments in the guide should be directly utilized. However, in some achievements in the program, it was concluded that there is no explanation of any class learning environment. Based on these results, various recommendations have been developed.

Keywords: Social Studies, Out-Of-School Learning, Curriculum.

GİRİŞ

Eğitim denilince akla her ne kadar okullar gelse de kitlesel eğitim amacıyla kurulan okulların görevlerinde, değişen toplumsal yapıya bağlı olarak dönüşüm meydana gelmiştir. Bu doğrultuda eğitim anlayışı da değişmiştir. Eğitim anlayışında meydana gelen değişim, öğretim sürecini okul sınırlarının dışına taşımıştır. Dolayısıyla bu yeni anlayışta eğitim sadece okullarda değil, okul dışında yapılacak olan öğretim etkinlikleriyle de desteklenmesi gerekmektedir (Berberoğlu ve Uygun, 2013; Metin Göksü, 2020). Bunun yanında, öğrenci merkezli eğitim yaklaşımı olarak kabul edilen yapılandırmacı anlayış, öğretim etkinliklerinin bir bölümünün okulun dışında yapılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Yazıcı ve Yıldırım, 2017: 734). Bu anlayışa göre öğrenme ve öğretme süreci bütünsel olarak ele alınmalıdır. Dolayısıyla öğrenme öğretme süreci sadece okul içinde yapılan etkinliklerle sınırlandırmayıp, öğretim süreci, okul dışı öğrenme etkinlikler bağlamında da düşünülmesi gerekmektedir (Eshach, 2007: 188).

Okul Dışı Öğrenme

Okul dışı öğrenmenin ne olduğu konusunda alanyazında birçok tanım yapılmıştır. Eaton (2000: 7), okul dışı öğrenme konusunda yapılan tanımlardan yola çıkarak ortak olan özellikleri belirlemiştir. Bu doğrultuda, Horwood (1993), Donaldson and Donaldson (1958) ile Priest (1986) yapmış oldukları okul dışı öğrenme tanımlarından okul dışı öğrenmenin özelliklerini şu şekilde sıralanmıştır:

- Okul dışı öğrenme bir öğrenme yöntemidir.
- Okul dışında yapılan öğrenme, deneyimseldir.
- Okul dışı eğitimde öğrenme öncelikli olarak gerçekleşir.
- Okul dışı öğrenme, beş duyunun tam kullanımını gerektirir.
- Okul dışı öğrenme bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişim alanlarını içerir.
- Okul dışı öğrenme disiplinlerarası müfredata dayanır.
- Okul dışı öğrenme, birçok ilişkiyi içerisinde barındırır.

Berberoğlu ve Uygun (2013: 33-34) ise, okul dışı öğrenmenin özellikleri şu şekilde sıralamıştır:

- Sınıfın dışında gerçekleşen eğitimidir.
- Öğrenciler etkinliklere doğrudan katılırlar.
- Gerçek nesnelere incelenir ve yorumlanır.
- Olaylar ve nesnelere arasındaki bağ yorumlanır, ezber yapılmaz.

- Birden çok duyu organına hitap eder.
- Etkinlikler eğlenceli olduğu için öğrenci katılımını artırır.

Bu özelliklerden hareketle okul dışı öğrenme her şeyden önce deneyimsel bir öğrenme yöntemidir ve bu öğrenme, sadece açık hava alanlarında gerçekleştirilen öğrenme etkinliklerini kapsamaz (Priest, 1986: 13-14).

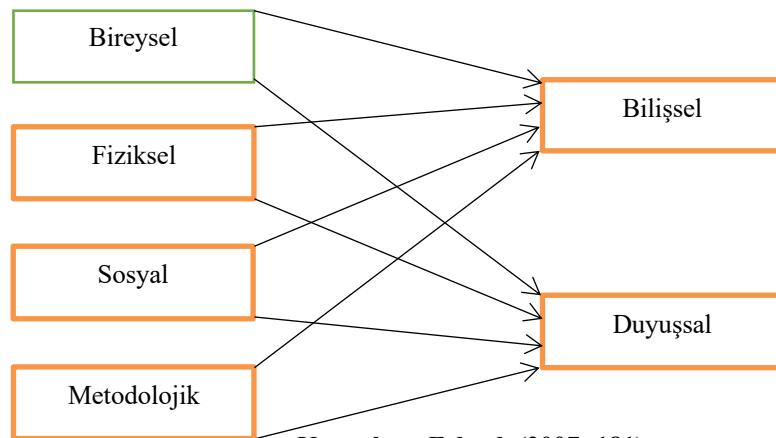
Yapılan tanımlardan ve ortaya çıkan özellikler doğrultusunda okul dışı öğrenme, öğrenme öğretme sürecinde programda belirlenen kazanımları gerçekleştirmek amacıyla okul dışında yapılan öğretim etkinlikleri olarak tanımlanabilir. Bu anlamda okul dışı öğrenme, sınıf dışında yapılan bütün etkinlikleri kapsamaktadır. Bu düşünceye göre; müze, bilim merkezi, hayvanat bahçesi, okul bahçesi, park, sokak, çevrede bulunan kamusal alanlar ve kurumlar ile dijital ortamlar okul dışı öğrenme ortamı olarak kabul edilmektedir (Şen, 2019).

Okul dışı eğitimde öğrenme, disiplinlerarası müfredata dayanmaktadır. Müfredatın amaç ve kazandırılması öngörülen hedeflerine ulaşmak için bir yaklaşımdır (Priest, 1986: 14).

Donaldson & Donaldson (1958: 17), okul dışında yapılan öğrenme etkinliklerin okulun yakınında bulunan ortamlarda gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir. Bu kapsamda öğretmenlerin çocukları okulun bulunduğu çevrede bulunan şehir parklarına ve doğa müzeleri olmak üzere farklı öğrenme öğretme etkinliklerinin gerçekleştirilebileceği mekânlara götürebileceğini ve burada yapılan öğrenme etkinliklerinin çocuğun gelişimine çok şey katabileceğini ifade etmiştir.

Okul dışı öğrenme sürecinde bireyin görme, ses, tat, dokunma, koku alma ve sezgi olmak üzere altı duyunun tamamının aktif olmasını gerekmektedir. Bu bireyde meydana gelen öğrenmenin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel olarak gelişimine katkı sağlamaktadır (Priest, 1986: 14).

Şekil 1. Okul dışı öğrenmeyi etkileyen faktörler

Kaynakça: Eshach (2007: 181).

Şekil 1’de görüleceği üzere okul dışı öğrenmeyi etkileyen; bireysel, sosyal, fiziksel ve metodolojik olmak üzere dört faktör vardır. Bu faktörlerden her biri bilişsel ve duygusal bileşenleri içermektedir. Örneğin, bu faktörlerden kişisel faktör; çocuğun ön bilgilerini kapsar ve bilişsel kategoriye aittir. Bilişsel faktör, aynı zamanda çocuğun bilime ya da derse karşı olan tutumunu da içerir. Bu da duyuşsal alana aittir (Eshach, 2007: 181). Bu gelişim alanlarının yanında Altın ve Demirtaş (2012: 516-517) ise okul dışı öğretim etkinliklerinin bireylerin sosyal, kültürel, ahlaki ve ruhsal gelişimlerine destek olabileceğini ifade etmişlerdir.

Ulusal Eğitim Araştırmaları Vakfının yayınlamış olduğu raporda da okul dışı öğrenmenin öğrencinin gelişimini çok yönlü etkilediği ifade edilmiştir. Bu anlamda okul dışı öğrenme bireyin gelişiminde bilişsel, duygusal, kişilerarası, sosyal, fiziksel ve davranışsal olmak üzere bir dizi etkiye sahiptir (akt: O'Brien, 2009: 45-46).

Okul dışı öğrenmenin avantajları ve dezavantajları göz önüne alındığında, okul dışı öğrenme etkinliklerinin bireylerin bilim öğrenmeye karşı olumlu duygu geliştirmelerine yardımcı olacak bir potansiyeli vardır. Okul dışı öğrenme, bireysel açıdan hem bilişsel hem de duyuşsal alan üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Ancak okul dışı öğrenme, bu potansiyelde tam olarak kullanılmamaktadır. Ayrıca okul dışı öğrenme farklı ortamlarda yapılmalıdır (Eshach, 2007: 188).

Kimber ve Smith (1999), öğrencilerin çok yönlü gelişimine katkı sağladığı ifade edilen okul dışı öğretim etkinliklerinin birden çok amacı olduğu ifade etmişlerdir (akt. Altın ve Demirtaş 2012: 516):

- Bireylerin araştırma ve çalışma becerilerinin geliştirmek.
- Sosyalleşmelerine katkı sağlamak.
- Ders ile ilgili güdülenmeyi sağlamak ve dersi eğlenceli hale getirmek.
- Bireyde çevre ile ilgili olumlu duygu ve düşünce geliştirmeyi sağlamak ve duyarlılık kazandırmak.
- Sınıf içinde yapılan etkinlikleri desteklemek.
- Etkin öğrenme ve öğrenci katılımını sağlamak.

Şahin (2016), öğrenme öğretme sürecinde yapılandırmacı öğrenme anlayışı çerçevesinde kullanılabilecek okul dışı teknikleri; gezi-gözlem tekniği, görüşme tekniği, sergi tekniği ve ev ödevi tekniği şeklinde sınıflandırmıştır (s. 208-213). Buna göre bu tekniklerle planlanan okul dışında yapılacak etkinlikler, öğrencilerin yeni kazanımları elde etmesine yardımcı olmaktadır.

Eaton (2000) okul dışı eğitimin yaz veya gündüz kamplarından farklı olarak öğrencilere çeşitli eğitim deneyimleri sağlamak amacıyla yerleşim merkezinde, okul alanlarında ya da okulun dışında başka uygun bir yerde gerçekleştirilebileceğini ifade etmiştir. Buna göre okul dışı öğrenmenin sanat, dil, matematik, dil sanatları, beden eğitimi, sosyal bilgiler, müzik ve bilim gibi disiplinleri içeren müfredatın alanlarını kapsamaktadır. Ona göre her çocuk bu alanlarla ilgili kavramların kazandırılmasında okul dışı öğrenme ortamlarından faydalanmalıdır (s. 9).

Küçük (2020) yapmış olduğu çalışmasında okul dışı öğrenme etkinliklerinin öğrencileri rahatlattığı, öğrencilere özgüven kazandırdığı, doğa sevgisi ve çevre bilinci geliştirdiği, toplumsal değerleri kazanmaya katkı sağladığı sonucuna ulaştığını aktarmıştır.

Ertaş Kılıç ve Şen (2017) çalışmalarında, okul dışı öğrenme etkinlikleriyle desteklenmiş fizik dersinde öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri ve derse yönelik tutumlarında etkili olduğu sonucuna ulaştıklarını ifade etmişlerdir.

Milli Eğitim Bakanlığı da (MEB) okul dışı öğrenme ortamlarından hangi düzey okulda ve ne şekilde yararlanılabileceğini belirlemek amacıyla okul dışı öğrenme ortamları kılavuzu yayımlamıştır. Buna göre Bakanlığa bağlı özel ve resmi tüm okul öncesi eğitim, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarında programla ilişkilendirilerek bu alanlardan yararlanılması gerektiği ifade edilmiştir (MEB, 2019). Milli eğitim sistemi içerisinde yer alan ve içeriği disiplinlerarası bir yaklaşımla hazırlanan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında da uygulama sürecinde farklı okul dışı öğretim ortamlarından faydalanılması gerektiği ifade edilmiştir (MEB, 2018).

Okul Dışı Öğrenme Ortamları ve Sosyal Bilgiler Dersi

Milli Eğitim Bakanlığı (2019) Okul Dışı Öğrenme Kılavuzunda okul dışı öğrenme ortamını: *“Eğitim/öğretim programları kapsamında yer alan konu ve kazanımlar doğrultusunda öğrencilerin kendi bölgelerinin üretim, kültür, sanat ve coğrafi kapasitesini keşfetmesine; bitki ve hayvan türlerini, yöresel özelliklerini, oyun ve folklorunu tanınmasına; derslerle bütünleşik veya ders dışı etkinlik olarak yaparak ve yaşayarak öğrenmelerine imkân sağlamak amacıyla eğitim ve öğretim faaliyetlerinin gerçekleştirildiği yerler”* şeklinde tanımlamıştır.

Alanyazın tarandığında ülkemizde son yıllar çeşitli okul dışı öğrenme ortamlarının farklı amaçları gerçekleştirmek için kullanıldığı çalışmaların yaygınlaştığı anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda: Tabiat Parkı (Türkmen, 2018), Bilim Kampı (Avam vd., 2019), Oyuncak Müzeleri (Coşkun Keskin ve Kaplan, 2012), Çocuk Üniversitesi (Öztürk ve Bozkurt Altan, 2019), Planetaryum (Demir ve Öner Armağan, 2018), Bilim Radyosu (Duman ve Karademir, 2020), Biyoçeşitlilik Müzesi (Bolat vd., 2020), Bilim Merkezi (Ertuğrul ve Karamustafaoğlu, 2020),

Müzeler (Kartal ve Şeyihoğlu, 2020), Adalet Sarayları (Aydemir, 2021), Meslek Atölyeleri (Diremci ve Topaloğlu, 2021), Bilgievleri (Çavuş vd., 2013) vb. gibi farklı alanların okul dışı öğrenme ortamı olarak kullanıldığı görülmektedir. Okul dışı öğrenme ortamı olarak kullanılan bu alanların ilkokul ve ortaokul Sosyal Bilgiler dersinin öğrenme öğretme sürecinde de kullanılabileceği ifade edilebilir.

Sosyal Bilgiler dersi, ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6, ve 7. sınıf, farklı sosyal bilimlerin içeriğinden faydalanılarak bireye vatandaşlık yeterlilikleri kazandırmayı hedefleyen bir çalışma alanı olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı üzere Sosyal Bilgiler dersinin tüm konu alanları disiplinlerarası bir yaklaşımla bir araya getirilmiş bir alan olduğu görülmektedir. Temel amacı bireyi içinde yaşadığı topluma hazırlamak olan bu dersin hedeflerini gerçekleştirmek sadece sınıf içinde yapılacak etkinlikler ile yeterli olmayabilir. Bu nedenle yapılandırmacı eğitim anlayışı çerçevesinde öğrenciyi gerçek yaşantı sağlayacak kaynakların bulunduğu alanlara götürmek öğrencinin birçok yönden gelişimine katkı sağlayacaktır (Altın ve Demirtaş, 2012: 518).

Tuncel ve Dolanbay (2019) Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilecek okul dışı öğretim tekniklerini; doğa ve çevre eğitimi, gezi ve gözlem, tarihi mekânlara gezi ve gözlem, yerel tarih çalışmalar, sözlü tarih, proje temelli öğrenme; medya araçları ve sosyal medya şeklinde sınıflandırmışlardır (s. 342).

Milli Eğitim Bakanlığı 2023 Vizyon Belgesinde 21. yüzyılda eğitimin sadece okullarla sınırlı olmadığını, toplumun bütün fertlerinin öğrenmeyi yaşam tarzı haline getirmesi için sınıf, okul, ev, medya ve sokak olmak üzere bütün alanlarda yaşam boyu öğrenme becerilerinin kazandırılması gerektiğini ifade edilmiştir (MEB, 2021: 22). Bu çerçevede öğrenme öğretme sürecinde kullanılabilecek sınıf dışı etkinliklerin yapılabileceği birçok ortam belirlenmiştir. Belirlenen bu alanlara bakıldığında genel bir çerçeve çizildiği görülmektedir.

Okul Dışı Öğrenme Ortamları

- a) Devlet kurumlarına ait tüm müzeler ile tescilli özel müzeler,
- b) Kamu kurumlarına ait bilim ve sanat merkezleri,
- c) Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenmiş tarihi ve kültürel alanlar,
- ç) Kamu kurumlarına ait kütüphaneler ile edebiyat müze kütüphaneleri,
- d) Doğal sit alanları ve ören yerleri,
- e) Teknoparklar,
- f) Ziyarete açık endüstriyel kuruluşlar,
- g) Üniversiteler,
- ğ) Millî, tematik park ve bahçelerden oluşur.

Kaynak: MEB, 2019:4

Şimşek ve Kaymakçı (2015) Sosyal Bilgiler dersinde kullanılabilen okul dışı öğretim ortamları olarak; tarihsel çevre, müzeler, sanal müzeler ve turlar, tarihsel alanlar, resmi kurumlar, özel sektör kurumları, sivil toplum kuruluşları, sosyal medya ve coğrafi alanlar gibi yerleri ele almışlardır (s. 8).

Altın ve Demirtaş (2012) ise okul dışı öğrenme etkinliklerinin; doğa parkları, ormanlık alanlar, fabrikalar, barajlar, kamu kurum veya kuruluşları, müzeler, sanat galerileri gibi ortamlarda öğrencilerin neyi öğreneceği ve eğitimin amacına uygun olarak bu alanların kullanılabilmesini ifade etmiştir (s. 511).

Bu çerçevede, bir Sosyal Bilgiler öğretmeni dersin ve hedeflenen kazanımları doğrultusunda ve istediği takdirde yukarıda kabul edilen farklı okul dışı öğrenme ortamlarını, bir ya da birkaç günlük plan için belirlenen resmi prosedürler çerçevesinde kullanabilir (Akengin ve Ersoy, 2015). Sosyal Bilgiler dersi öğrenme öğretme sürecinde okul dışı etkinlikler için yapılması gerekenleri, Selanik Ay ve Kurtdeğir Fidan (2014: 71): *“gerekli resmi izinleri almak, ulaşımı planlamak, müzede yapılacak etkinlikleri planlamak, araç-gereçleri temin etmek, müzeyi önceden gidip görmek, müze yetkilileri ile görüşerek yapılacak çalışmalar ve müze yetkili olarak kendilerinden beklenen katkı ile ilgili görüşmeler yapmak, sınıfta birkaç gün önceden müze ile ilgili etkinlikler yaptırarak öğrencilerin farkındalıklarını artırmak ve onları güdülemek”* şeklinde sıralamışlardır.

Alanyazın tarandığında Sosyal Bilgiler dersi öğrenme öğretme sürecinde birçok okul dışı öğrenme ortamının farklı hedefler kazandırmak amacıyla kullanıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda (Avcı ve Gümüş, 2020) yaptıkları çalışma neticesinde; okul dışı öğretim

etkinlikleriyle gerçekleştirilen Sosyal Bilgiler dersinin öğrencilerin derse yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaştıklarını belirtmişlerdir. Christie, Beames & Higgins (2016: 429-431) yaptıkları çalışmada ise okul dışı yapılan öğrenme öğretme sürecinin bağlam, kültür ve eleştirel düşünme becerisi üzerine olumlu bir etki oluşturduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu bağlamda okul dışı yapılan öğretim etkinlikleri neticesinde, özellikle bireyde eleştirel düşünme becerisi gelişiminde güçlü bir tema olarak ortaya çıktığı belirtilmiştir. Bu çalışmaların yanında yapılan başka çalışmalarda da, Sosyal Bilgiler dersi öğrenme öğretme sürecinde okul dışı yapılan etkinliklerin öğrencilerin bireysel ve toplumsal gelişimlerini desteklediği, derse yönelik tutumlarını ve akademik başarılarında olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşıldığı görülmektedir (Çakır, 2019; Gönülçü, 2019; Gül ve Yorulmaz, 2016; Öztürk ve Turan, 2015).

Çalışmanın Amacı

Milli Eğitim Bakanlığı (2018: 10), 2018 yılı ilkököl ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim Programının uygulamasında dikkat edilecek hususlar konusunda, dersin öğretimi sürecinde okul dışı öğrenmeye ayrı bir önem verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Alanyazın incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersi okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilgili çalışmaların olduğu görülmektedir. Ancak bu çalışmalar bir öğrenme alanı veya ünite ile sınırlandırılmıştır. 2018 yılı ilkököl ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim Programının okul dışı öğrenme ortamlarına bütünsel bir bakış açısıyla yapılan çalışmanın olmaması nedeniyle çalışmanın alana katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu çerçevede çalışmanın amacı, 2018 yılı ilkököl ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımları, 2019 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen okul dışı öğrenme ortamlarını kılavuzuna göre bütünsel olarak incelemeyi hedeflemektedir. Bu amaçla çalışmada, aşağıda bulunan sorulara cevap aranmıştır.

1. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan kazanımlarda hangi okul dışı öğrenme ortamlarına yer verilmektedir?
2. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan kazanımlarda hangi okul dışı öğrenme ortamlarına yer verilmektedir?
3. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan kazanımlarda hangi okul dışı öğrenme ortamlarına yer verilmektedir?
4. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan kazanımlarda hangi okul dışı öğrenme ortamlarına yer verilmektedir?

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma nitel araştırma deseniyle tasarlanmış ve doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma doküman incelemesi, incelenecek olan olay ve olgu hakkında bilgi içeren yazılı ve görsel materyallerin analizini kapsamaktadır. Doküman incelemesi tek başına bir araştırma yöntemi olabildiği gibi diğer nitel yöntemlerin kullanıldığı durumlarda ek bilgi kaynağı olarak da kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Nitel araştırmada araştırmacı dokümanlardan veriler toplayabilir. Bu dokümanlar gazeteler, toplantı tutanakları, resmi raporlar gibi umumi dokümanlar veya kişisel günlükler, anı defterleri ve mektuplar gibi özel dokümanlar olabilir (Creswell, 2017). Araştırmada kullanılan doküman incelemesi süreci şu aşamalardan meydana gelmektedir: 1. Dokümanlara ulaşma, 2. Dokümanların özgünlüğünü kontrol etme, 3. Dokümanları anlama, 4. Veriyi analiz etme ve 5. Veriyi kullanma. (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Eğitim bilimi araştırmalarında, araştırma konusunun tarihsel bir dönemle ilgili olması, bir kurum veya politika analizine dayanması, öğretim materyallerinin ya da programlarının yeterlilik durumlarını ve sonuçlarını inceliyor olması, eğitim bilimciyi doküman analizi yöntemini kullanmaya yönelten bir durumdur (Ulutaş, 2015). Bu çalışmanın amacının 2018 yılı ilkökul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim Programı okul dışı öğrenme ortamları bağlamında değerlendirilmesi olması nedeniyle doküman analizi yöntemi kullanılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla 2018 yılı ilkökul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuzu incelenmiştir. Araştırma soruları çerçevesinde incelenecek olan dokümanlara, Milli Eğitim Bakanlığının resmi internet sitesinden (<https://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx>) erişim sağlanmıştır.

Verilerin Analizi

Nitel araştırmalarda veri analizinde temel amaç, ulaşılan verilerin anlamını dışarıya aktarma sürecidir. Verilerin anlamını dışarıya aktarma; araştırmacının ne gördüğü, insanların ne söylediğini, araştırmacının okuduğunu birleştirme, indirgeme ve yorumlamayı içerir. Diğer bir ifadeyle bu, veriye anlam verme sürecidir (Merriam, 2013). Çalışmada araştırmacının amacı

doğrultusunda ulaşılan dokümanlardan öncelikle Okul Dışı Öğrenme Kılavuzu incelenmiş, gerekli notlar alınmış ve değerlendirilmiştir. Daha sonra 2018 yılı ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlar incelenerek, kılavuzda yer alan öğrenme ortamlarıyla karşılaştırma yapılmıştır. Bu şekilde ulaşılan verileri analiz etmek amacıyla betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analiz yaklaşımında amaç gözlem, görüşme veya diğer veri toplama yöntemleriyle elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya aktarılmasıdır. Bu çerçevede veriler, daha önce belirlenmiş temalara göre özetlenerek yorumlanır. Betimsel analiz süreci; analiz için çerçeve oluşturma, oluşturulan çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve bulguların yorumlanması şeklinde bir süreçte gerçekleştirilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Analiz sürecinin oluşturulmasında 2018 yılı ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim Programı ve Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuzdan faydalanılmıştır. Bu kapsamda 2018 yılı ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlar ile Okul Dışı Öğrenme Ortamları kılavuzunda belirlenen okul dışı öğrenme ortamları karşılaştırılarak temalar oluşturulmuştur. Oluşturulan temalar çerçevesinde program, Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuzunda belirlenen okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkilendirilmiş ve analiz edilmiştir. Analiz süreci aşağıdaki şekilde gerçekleştirilmiştir.

Kazanım	Açıklama	İlişkilendirme
4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.	4.2.2. Yakın çevresinde yer alan bir müze, cami, türbe, köprü, medrese, kervansaray gibi tarihî bir mekân gezisi ya da sözlü tarih veya yerel tarih çalışmaları yapılır.	*Devlet kurumlarına ait tüm müzeler *Tescilli özel müzeler *Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenmiş tarihi ve kültürel alanlar.

Örneğin; incelenen 2018 yılı ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim Programında 4. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan 2. kazanımın gerçekleştirilmesi amacıyla kazanımın açıklamasında, “*Yakın çevresinde yer alan bir müze, cami, türbe, köprü, medrese, kervansaray gibi tarihî bir mekân gezisi ya da sözlü tarih veya yerel tarih çalışmaları yapılır*” ifadesi yer almaktadır. Bu açıklama doğrultusunda Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuzunda, okul dışı öğrenme ortamları olarak kabul edilen, “*Devlet kurumlarına ait tüm müzeler ile tescilli özel müzeler ve Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenmiş tarihi ve kültürel alanlar*” ile ilişkilendirilerek değerlendirme yapılmıştır.

Güvenirlilik ve Geçerlik

Nitel çalışmalarda güvenirlilik, farklı araştırmacılar açısından araştırmacının yaklaşımının tutarlılığına işaret etmektedir. Nitel araştırmalarda güvenirlilik ise belirli süreçler vasıtasıyla bulguların doğruluğu için araştırmacı kontrolünü ifade etmektedir (Creswell, 2017: 201). Bu doğrultuda nitel araştırmalarda, çalışmanın geçerlik ve güvenirliliğini sağlamanın yollarından biri de uzman incelemesine başvurmaktır. Bu kapsamda yapılan çalışmalar nitel araştırma konusunda uzmanlaşmış kişilerden araştırmayı farklı yönleriyle incelemesi ve değerlendirmesi beklenmektedir. Burada uzman araştırmanın deseninden, verilerin elde edilmesine, bulguların analizine ve sonuçlara kadar olan bütün süreçlere eleştirel bir yaklaşımla bakarak geri bildirimde bulunur (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu amaçla yapılan analizin tutarlı ve anlamlı olup olmadığı konusunda sosyal bilgiler alanındaki iki uzmanın görüşüne başvurulmuştur. Araştırmanın geçerlilik ve güvenirlilik çalışması için gönderilen Sosyal Bilgiler eğitimi uzmanları çeşitli dönütler yapmışlardır. Öncelikle araştırmanın ilk halinde 2018 yılı ilkökul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımların açıklamaları göz önünde bulundurulmuş, bu açıklamalar kılavuzda yer alan okul dışı öğrenme ortamları ilişkilendirilerek değerlendirme yapılmıştır. Uzmanlardan gelen dönütler doğrultusunda, doğrudan kazanımlarda yer alan ifadeler çerçevesinde ilişkilendirme yapılarak çalışmaya dahil edilmiştir. Bunun yanında yine uzmanların görüşleri dahilinde, sanal ortamların da okul dışı öğrenme ortamları olarak kullanılabilmesinin ifade edilmesiyle bu alanlar da çalışma kapsamına alınmıştır. Son olarak dönütler çerçevesinde araştırmada, çalışmaya dahil edilen bazı okul dışı öğrenme alanları da çalışmadan çıkarılmıştır. Çalışma, uzmanlardan gelen bu dönütler doğrultusunda düzenlenerek son halini almıştır.

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde 2018 yılı ilkökul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımların açıklamaları, Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuzunda yer alan okul dışı öğrenme ortamları ile ilişkilendirilmiştir.

Tablo 1.

4. Sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kazanımlar ve ilişkilendirilen okul dışı öğrenme ortamları

Kazanım	Açıklamalar	İlişkilendirmeler
SB.4.1.3. Bireysel ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerini tanı	SB.4.1.3. İlgi ve istekleri doğrultusunda okulunda veya yakın çevresindeki eğitsel sosyal etkinliklere katılması için teşvik edilir.	

<p>SB.4.2.1. Sözlü, yazılı, görsel kaynaklar ve nesnelere yararlanarak aile tarihi çalışması yapar.</p> <p>SB.4.2.2. Ailesi ve çevresindeki millî kültürü yansıtan öğeleri araştırarak örnekler verir.</p> <p>SB.4.2.3. Geleneksel çocuk oyunlarını değişim ve süreklilik açısından günümüzdeki oyunlarla karşılaştırır.</p> <p>SB.4.2.4. Millî Mücadele kahramanlarının hayatlarından hareketle Millî Mücadele'nin önemini kavrar.</p>	<p>SB.4.2.2. Yakın çevresinde yer alan bir müze, cami, türbe, köprü, medrese, kervansaray gibi tarihî bir mekân gezisi ya da sözlü tarih veya yerel tarih çalışmaları yapılır.</p>	<p>*Devlet kurumlarına ait tüm müzeler</p> <p>*Tescilli özel müzeler</p> <p>*Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenmiş tarihi ve kültürel alanlar</p>
<p>SB.4.3.3. Yaşadığı çevredeki doğal ve beşerî unsurları ayırt eder.</p> <p>SB.4.3.4. Çevresinde meydana gelen hava olaylarını gözlemleyerek bulgularını resimli grafiklere aktarır.</p>	<p>SB.4.3.3. Öğrencilerin yakın çevrelerini tüm unsurlarıyla birlikte tanımları sağlanır.</p>	<p>*Doğal sit alanları ve ören yerleri,</p> <p>*Millî, tematik park ve bahçelerden</p>
<p>SB.4.4.2. Teknolojik ürünlerin geçmişteki ve bugünkü kullanımlarını karşılaştırır.</p> <p>SB.4.4.3. Kullandığı teknolojik ürünlerin mucitlerini ve bu ürünlerin zaman içerisindeki gelişimini araştırır.</p>		<p>*Kamu kurumlarına ait bilim ve sanat merkezleri</p> <p>* Teknoparklar</p> <p>*Üniversiteler</p>
<p>SB.4.5.2. Ailesi ve yakın çevresindeki başlıca ekonomik faaliyetleri tanıtır.</p>	<p>SB.4.5.2. Gelir, gider, bütçe, üretim, dağıtım, tüketim ve meslek gibi kavramları kullanarak öğrencinin yakın çevresindeki ekonomik faaliyetleri gözlemlemesi ve raporlaştırması sağlanır.</p>	<p>*Ziyarete açık endüstriyel kuruluşlar</p> <p>*Pazar yerleri</p>
<p>SB.4.6.4. Ülkesinin bağımsızlığı ile bireysel özgürlüğü arasındaki ilişkiyi açıklar.</p>	<p>SB.4.6.4. Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışı ile ulusal egemenlik ilişkilendirilir. 15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü'nün bireysel özgürlüğü ve ülkesinin bağımsızlığına katkısı üzerinde durulur.</p>	<p>*Devlet kurumlarına ait tüm müzeler</p> <p>*Tescilli özel müzeler</p> <p>*Kamu kurumlarına ait kütüphaneler</p> <p>*Edebiyat müzeleri</p>
<p>SB.4.7.1. Dünya üzerindeki çeşitli ülkeleri tanıtır.</p> <p>SB.4.7.3. Farklı ülkelere ait kültürel unsurlarla ülkemizin sahip olduğu kültürel unsurları karşılaştırır.</p>	<p>SB.4.7.1. Araştırdığı bir ülkenin önemli özelliklerini görsel materyaller kullanarak sınıfta tanıtmayı sağlar.</p> <p>SB.4.7.3. Görsel ve yazılı iletişim araçları ile kültürel unsurlardan kıyafet, yemek, oyun, aile ilişkileri gibi konular üzerinde durulur.</p>	

Tablo 1. incelendiğinde; “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 4; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 3; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 1 ve “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 1 kazanımın açıklama kısmında Kılavuzda yer alan okul dışı öğrenme

ortamlarıyla ilişkilendirilebileceğine dair açıklama yer aldığı görülmektedir. 4. sınıf düzeyinde; “Birey ve Toplum” ile “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanlarında, Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuzunda yer alan öğrenme ortamlarıyla ilişkilendirilebilecek öğrenme ortamı yer almasa da kazanımlar doğrultusunda farklı okul dışı öğrenme ortamlarının kullanılabilmesi ifade edilebilir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanındaki kazanımında ise herhangi bir okul dışı öğrenme ortamıyla ilgili bir açıklamaya yer verilmemiştir. Ancak kazanımlar incelendiğinde, kılavuzla ilişkilendirilebilecek öğrenme ortamlarının olduğu görülmektedir. Bu çerçevede, 4. sınıf düzeyinde öğrencilerin gelişim dönemlerine bağlı olarak her öğrenme alanının öğrenme öğretme sürecinde, okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkilendirilmesi gereken mekânlar üzerinde durulduğu görülmektedir. Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuzundaki alanlardan; “Kültür ve Miras” öğrenme alanında; Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenmiş tarihi ve kültürel alanlar, devlet kurumlarına ait tüm müzeler ile tescilli özel müzeler gibi alanların kullanılabilmesi ifade edilebilir.

“İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında; doğal sit alanları ve ören yerleri, millî, tematik park ve bahçelerden; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında; kamu kurumlarına ait bilim ve sanat merkezleri ve teknoparklar gibi teknolojik icatların ve teknolojinin tarihsel gelişimini gözlemleyebileceği alanlara ziyaret yapılabilir. “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında; ziyarete açık endüstriyel kuruluşlar ve pazar yerleri; “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında; devlet kurumlarına ait tüm müzeler ile tescilli özel müzeler ile kamu kurumlarına ait kütüphaneler ile edebiyat müzeleri ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında ise kılavuzda yer alan öğrenme ortamlarıyla ilişkilendirilebilecek bir alan olmasa da sanal ortamlar okul dışı öğrenme ortamlarından faydalanılabilir.

Tablo 2.

5. Sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kazanımlar ve ilişkilendirilen okul dışı öğrenme ortamları

Kazanım	Açıklamalar	İlişkilendirmeler
SB.5.1.2. Yakın çevresinde yaşanan bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu açıklar.	SB.5.1.3. Aile, akraba, arkadaş grubu, spor takımı, resim, müzik kulübü gibi sosyalleşmeye katkıda bulunan gruplar ve okul gibi kurumlar ele alınır.	*Kamu kurum ve kuruluşları * Millî, tematik park ve bahçelerden oluşur.
SB.5.2.1. Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.		*Devlet kurumlarına ait tüm müzeler *Tescilli özel müzeler

SB.5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve eserleri tanıtır.		*Kamu kurumlarına ait bilim ve sanat merkezleri
SB.5.2.4. Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.		*Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenmiş tarihi ve kültürel alanlar
SB.5.3.3. Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir.	SB.5.3.3. Nüfusun dağılışına etki eden faktörler üzerinde durulur. İnsanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterilir.	*Millî, tematik park ve bahçelerden, *Doğal sit alanları ve öğrenme yerleri
SB.5.4.2. Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular.	SB.5.4.3. Mesafeli alışveriş, güvenli İnternet kullanımı, kimlik hırsızlığı gibi konular ele alınır.	
SB.5.4.3. Sanal ortamı kullanırken güvenlik kurallarına uyar.		
SB.5.5.1. Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder.	SB.5.5.1. Ekonomik faaliyetlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir.	*Ziyarete açık endüstriyel kuruluşlar
SB.5.5.2. Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanıtır.	SB.5.5.5. Farklı alanlarda yeni fikirler geliştiren başarılı girişimcilerin çalışmalarından örnekler verilerek öğrenciler yeni fikirler üretmeye teşvik edilir.	*Pazar yerleri
SB.5.5.4. Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder.		
SB.5.5.5. İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir.		
SB.5.6.1. Bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir.	SB.5.6.1. Çevresindeki kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin araştırılması sağlanır. Kazanım kapsamında e-devlet portalı ve bu portal üzerinden sağlanan hizmetlere değinilir.	*Kamu kurum ve kuruluşları *Üniversiteler
SB.5.6.2. Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar.	SB.5.6.2. Yönetim birimlerinde görev yapan birey ve kurulların görevlerini yerine getirirken çeşitli kararlar aldıkları ve bu bağlamda karar verme becerilerini kullandıkları belirtilir.	
SB.5.7.3. Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar.	SB.5.7.3. Farklı ülke toplumlarının birbirini daha yakından tanımalarının, kültürel zenginliklerini görmesinin ve karşılıklı ön yargılarını fark etmesinin sağladığı kazançlar üzerinde durulacaktır.	*Devlet kurumlarına ait tüm müzeler
SB.5.7.4. Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir.	SB.5.7.4. Ülkemizden ve dünyanın farklı ülkelerinden örnekler seçilerek ortak mirasın anlamı üzerinde durulur	*Tescilli özel müzeler

Tablo 2. incelendiğinde; “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 2; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 1; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 2; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 4; “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 2 ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında 2 kazanımın açıklama kısmında kılavuzda yer alan okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkilendirilebileceğine dair açıklama yer aldığı görülmektedir. Buna karşın 5. sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan kazanımlarda okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilgili herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanındaki kazanımların açıklamaları ise herhangi bir kılavuzda yer alan herhangi bir öğrenme ortamıyla ilişkilendirilmemiştir. Bu doğrultuda; “Birey ve Toplum” öğrenme alanında öğrencinin toplumsallaşmasına katkı sağlayacak sosyal çevreler ve kamu kurum ve kuruluşlarından faydalanılabileceği ifade edilmiştir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında her ne kadar doğrudan ilişkilendirilmese de programda yer alan kazanımlar çerçevesinde kılavuzda belirlenmiş olan; devlet kurumlarına ait tüm müzeler ile tescilli özel müzeler, kamu kurumlarına ait bilim ve sanat merkezleri ve Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenmiş tarihi ve kültürel alanlar okul dışı öğrenme ortamı olarak kullanılabilir.

“İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında; millî, tematik park ve bahçelerden, doğal sit alanları ve ören yerleri; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında sanal ortamlardan; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında ziyarete açık endüstriyel kuruluşlar ve pazar yerleri kullanılabilir. “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında kamu kurum ve kuruluşları ve üniversiteler; “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında ise sanal öğrenme ortamları ve farklı medeniyetlere ait somut kültürel varlıkların olduğu müzelere ziyaret gerçekleştirilebilir.

Tablo 3.

6. Sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kazanımlar ve ilişkilendirilen okul dışı öğrenme ortamları

Kazanım	Açıklamalar	İlişkilendirmeler
SB.6.1.2. Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.	SB.6.1.2.Din, dil, tarih gibi kültürü oluşturan unsurlar ele almır.	*Devlet kurumlarına ait tüm müzeler ile tescilli özel müzeler *Kamu kurumlarına ait kütüphaneler ile edebiyat müze kütüphaneleri *Kamu Kurumları
SB.6.1.4. Toplumsal birlikteliğin oluşmasında sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı destekleyici faaliyetlere katılır.		
SB.6.2.1. Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur.	SB.6.2.1. Destan, yazıt ve diğer kaynaklardan yararlanılır.	*Kamu kurumlarına ait kütüphaneler *Edebiyat müze kütüphaneleri
SB.6.3.4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.	SB.6.3.4. İnsanların yaşantılarına dair bilgi ve verilerden hareketle Akdeniz iklimi, kutup iklimi, muson iklimi ve ekvatorial iklim üzerine çıkarımda bulunulur	*Kamu kurumlarına ait bilim ve sanat merkezleri

SB.6.4.2. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin fikirler ileri sürer.		*Teknoparklar, *Üniversiteler, *Kamu kurumlarına ait bilim ve sanat merkezleri
SB.6.5.2. Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder.		
SB.6.5.4. Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.	SB.6.5.2. Yenilenebilir ve yenilenemeyen kaynakların önemi vurgulanır.	*Ziyarete açık endüstriyel kuruluşlar,
SB.6.5.6. İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği kişilik özelliklerini, becerileri ve eğitim sürecini araştırır.		
SB.6.6.3. Yönetimin karar alma sürecini etkileyen unsurları analiz eder.	SB.6.6.3. Konu siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları, medya ve bireyler (kamuoyu) kapsamında ele alınır.	*Sivil toplum kuruluşları *Kamu kurumları ve kuruluşları
SB.6.7.4. Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular.	SB.6.7.4. Kültürümüze ait olmayan unsurların, medya araçları yoluyla toplum hayatını nasıl etkilediği fark ettirilir.	

Tablo 3 incelendiğinde; “Birey ve Toplum” öğrenme alanında 2; “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 1; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 1; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 3; “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 1 ve “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında 1 kazanımın açıklama bölümünde kılavuzda yer alan okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkilendirilebileceğine dair açıklama yer aldığı görülmektedir. Buna karşın 6. sınıf düzeyinde “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan kazanımlardaki açıklamalarla ilişkilendirilebilecek herhangi bir okul dışı öğrenme ortamı yer almamaktadır. Bu doğrultuda, “Birey ve Toplum” öğrenme alanında öğrencinin bireysel, kültürel ve milli kimliği gelişimine katkı sağlayacak unsurların ele alınması gerektiği ifade edilmiştir. Bu amaçla Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenmiş tarihi ve kültürel alanlar ve kamu kurumlarına ait kütüphaneler ile edebiyat müze kütüphaneleri; “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yine kamu kurumlarına ait kütüphaneler ile edebiyat müze kütüphaneleri kazanımlar kapsamında okul dışı öğrenme ortamı olarak ziyaret edilebilir.

“İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında kazanımlar doğrultusunda kamu kurumlarına ait bilim ve sanat merkezleri; “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında her ne kadar ilişkilendirme yer almasa da kazanımlar doğrultusunda yine kamu kurumlarına ait bilim ve sanat merkezleri; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında yenilenebilir veya yenileyemeyen enerji kaynaklarının kullanıldığı endüstriyel kuruluşlar ziyaret edilebilir. “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları ile kamu kurumları ve

kuruluşları; “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında ise sanal öğrenme ortamları mekânsal öğrenme ortamı olarak kullanılabilir.

Tablo 4.

7. Sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kazanımlar ve ilişkilendirilen okul dışı öğrenme ortamları

Kazanım	Açıklamalar	İlişkilendirmeler
SB.7.1.3. Medyanın sosyal değişim ve etkileşimdeki rolünü tartışır.	SB.7.1.3. Seçilen bir iletişim kanalının (TV, İnternet, akıllı telefonlar vb.) bireyler arasındaki iletişimi ve toplumsal olarak da kültürü nasıl değiştirdiği ele alınır.	
SB.7.2.4. Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucu ortaya çıkan kurumlardan hareketle toplumsal ve ekonomik değişim hakkında çıkarımlarda bulunur.		*Kamu kurumlarına ait kütüphaneler *Edebiyat müze kütüphaneler
SB.7.3.3. Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.		*Kamu kurumları
SB.7.4.1. Bilginin korunması, yaygınlaştırılması ve aktarılmasında değişim ve sürekliliği inceler. SB.7.4.2. Türk-İslam medeniyetinde yetişen bilginlerin bilimsel gelişme sürecine katkılarını tartışır.	SB.7.4.1. Yazının icadından günümüze kadar farklı depolama, yaygınlaştırma ve aktarma teknikleri üzerinde kısaca durulur. SB.7.4.2. el-Harezmi, Fârâbî, İbn-i Sînâ, el-Cezerî, İbn-i Haldûn, Ali Kuşçu, el-Hâzinî, Piri Reis ve Kâtip Çelebi gibi bilim insanlarına ve bunların çalışmalarına değinilir.	*Kamu kurumlarına ait bilim ve sanat merkezleri
SB.7.5.3. Kurumların ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve sosyal yaşamdaki rollerine örnekler verir. SB.7.5.4. Tarih boyunca Türklere meslek edindirme ve meslek etiği kazandırmada rol oynayan kurumları tanıır.	SB.7.5.3. Kızılay ve Yeşilay gibi kamu yararına çalışan yarı resmî kurumlar ile vakıf ve derneklerin çalışmalarına değinilir. SB.7.5.4. Ahilik ve Lonca teşkilatı ile meslek odaları ve meslek okulları üzerinde durulur.	*Kamu Kurum ve Kuruluşları *Özel Kuruluşlar *Sivil Toplum Kuruluşları
SB.7.6.1. Demokrasinin ortaya çıkışını, gelişim evrelerini ve günümüzde ifade ettiği anlamları açıklar. SB.7.6.2. Atatürk’ün Türk demokrasisinin gelişimine katkılarını açıklar. SB.7.6.4. Demokrasinin uygulanma süreçlerinde karşılaşılan sorunları analiz eder.	SB.7.6.1. Demokratik değerlere ve demokrasi uygulamalarına tarihimizden örnekler verilir. SB.7.6.2. TBMM’nin açılması, Cumhuriyet’in ilanı ve çok partili hayata geçiş denemeleri kısaca ele alınır. SB.7.6.4. Aile, okul ve toplumdaki demokratik uygulamalar üzerinde durulur.	*Kamu kurumlarına ait kütüphaneler *Edebiyat müze kütüphaneleri
SB.7.7.2. Türkiye’nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanıır. SB.7.7.4. Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir.	SB.7.7.4. Küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır.	*Ziyarete açık endüstriyel kuruluşlar *Kamu kurum ve kuruluşları

Tablo 4 incelendiğinde, “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında 2; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında 2; “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 3 ve “Küresel

Bağlantılar” öğrenme alanında 3 kazanımın açıklama bölümünde kılavuzda yer alan okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkilendirilebilecek mekânlar olduğu görülmektedir. Buna karşın 7. sınıf düzeyinde “Birey ve Toplum” öğrenme alandaki kazanımların açıklamasında, kılavuzda yer öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilebilecek mekân yer almamaktadır. “Kültür ve Miras” ile “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan kazanımlara ait herhangi bir açıklama yer almamıştır. Ancak bu öğrenme alanlarındaki kazanımlar incelendiğinde kılavuzda yer alan farklı okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilişkilendirme yapılabilecek öğrenme ortamları mevcuttur. Bu kapsamda, “Kültür ve Miras” öğrenme alanında kamu kurumlarına ait kütüphaneler; “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında ise kamu kurumları ziyaret edilebilir.

“Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında kamu kurumlarına ait bilim ve sanat merkezleri; “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında Kızılay, Yeşilay, Esnaf ve Sanatkârlar Odası gibi kamu kuruluşlarına; “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında kazanımlara bağlı olarak belediyeler ve kamu kurumları; “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında ise yine kazanımlarla bağlantılı olarak ticaret odaları gibi kamu kuruluşları öğrenme öğretme amaçlı ziyaret edilebilir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuzunun amaçlarında; “2023 Eğitim Vizyonunda Temel Eğitim Temasında yer alan ortaöğretim temasında yer alan “Akademik Bilginin Başarıya Dönüşmesi Sağlanacak” şeklindeki 2. hedef’in 3. eyleminde ise; *“Doğal, tarihî ve kültürel mekânlar ile bilim-sanat merkezleri ve müzeler gibi okul dışı öğrenme ortamlarının, eğitim/öğretim programlarında yer alan kazanımlar doğrultusunda daha etkili kullanılması sağlanacaktır”* ifadesine yer verilmiştir (MEB, 2019). Bu hedef çerçevesinde öğrenme öğretme sürecinin etkili olmasında sınıf içi etkinlikler kadar okul dışı etkinliklerinde önemi üzerine durulduğu ifade edilebilir.

Milli Eğitim Bakanlığı her sınıf düzeyi için hazırlanan öğretim programlarının uygulama sürecinde okul dışı etkinliklerin nasıl ve nerede gerçekleştirilebileceğini belirlemek amacıyla Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuzu yayımlamıştır. Bu kılavuz incelendiğinde okul dışı öğrenme ortamları, okulların çevresel şartları göz önüne alınarak uygulayıcılara kolaylık sağlamak amacıyla çerçeve olarak belirlendiği ifade edilebilir. Ancak kılavuzda dijital teknolojilerin gelişmesi ve kullanımı yaygınlaşmasıyla yararlanılmaya başlanan ve mekânsal öğrenme ortamları olarak da kabul edilen sanal öğrenme ortamlarına yer verilmemiştir. Sosyal

Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde, programda yer alan ve öğrencilere kazandırılması hedeflenen bilgi, beceri ve değerlerin gerçekleştirilmesi sürecinde farklı ve zengin içerik sunabilen sanal öğrenme ortamlarından faydalanılabileceği görülmektedir.

Sosyal Bilgiler dersi doğası, hedefleri ve amaçları gereği hayatın ve toplumun içinde olması gereken bir derstir. Ancak uygulamaya bakıldığında farklı kaygılardan kaynaklı, öğrenme öğretme sürecinde gerçekleşen etkinliklerin sınıflara hapsedildiği görülmektedir. Bu şekilde Sosyal Bilgiler dersinin sınıfla ve ders kitaplarında yer alan etkinliklerle sınırlandırılması, dersin içeriğinin soyut kavramlardan oluşması, ders kitaplarının içeriğinin öğrenci seviyesine uygun olmaması gibi sebeplerle bu dersin öğrenciler tarafından sıkıcı bulunmasına neden olmaktadır (Akınoğlu ve Arslan, 2007; Öztürk ve Keçe, 2015; Ulusoy ve Gülüm, 2009). Diğer taraftan günümüzde eğitim anlayışında meydana gelen değişim, her ne kadar öğrenme öğretme sürecini sınıfın ve okulun dışına taşısa da Sosyal Bilgiler dersinde hem öğretmenler hem de öğrenciler ders kitaplarına bağımlı durumdadır. Bu durum Sosyal Bilgiler dersinin doğası ve amaçlarına aykırı olarak değerlendirilmektedir. Geniş bir alana sahip olan Sosyal Bilgiler dersinin öğrenme öğretme sürecinde, öğrencilere özgün deneyimler ve bilgiler kazandırabilecek yöntem seçilmesi gerekmektedir (Şimşek ve Kaymakçı, 2015: 6-7). Öğrenme öğretme sürecinde seçilen yöntemleri, teknikleri ve kullanılacak olan materyalleri daha çok dersin programında yer alan kazanımlar belirlemektedir.

Alanyazın tarandığında okul dışı öğrenme ortamıyla program, ders kitapları ve kaynakların inceleneceği çalışmaların sınırlı sayıda olduğu görülmektedir. Bunlardan Oktay, Üner ve Şen (2021) çalışmalarında Fen Bilimleri, Fizik, Kimya, Biyoloji Öğretim Programları ile ders kitaplarını okul dışı öğrenme alanları bağlamında incelemiştir. Çalışma neticesinde incelenen programlar ve ders kitaplarında birçok okul dışı öğrenme alanlarına yönlendirme yapıldığı sonucuna ulaşmışlardır. En çok yönlendirilen okul dışı öğrenme ortamı ise okulun yakın çevresi ve bahçesi olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca çalışmada en çok 5. Sınıf seviyesinde yönlendirme olduğu aktarılmıştır. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde ise; 4. sınıf düzeyinde 14 kazanımın, 5. sınıf düzeyinde 16 kazanımın, 6. sınıf düzeyinde 10 kazanımın ve 7. düzeyinde 12 kazanımın açıklamasında Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuzunda yer alan öğrenme ortamlarıyla ilişkilendirilebilecek açıklamanın olduğu görülmektedir. Buna karşın, programda yer alan öğrenme alanlarından 4. sınıf düzeyinde “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanındaki kazanımlar; 5. sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan kazanımları; 6. sınıf düzeyinde “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanındaki kazanımları ve 7. sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” ile “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme

alanlarında yer alan kazanımlarda herhangi bir okul dışı öğrenme ortamlarıyla ilgili bir açıklama yer almamaktadır. Açıklamaya yer verilmemiş olan öğrenme alanlarında yer alan kazanımların gerçekleştirilmesi sürecinde farklı öğrenme öğretme ortamlarından faydalanılabileceği görülmektedir.

Temelde “ben” ve “biz” olma süreçlerini içeren “Birey ve Toplum” öğrenme alanında, sosyal bilimlerden psikoloji, sosyoloji ve sosyal psikoloji alanlarından disiplinlerarası faydalanılması gerektiği ifade edilmiştir (MEB, 2018: 11). Bu öğrenme alanının temel amacı öğrencinin bireysel, toplumsal ve kültürel kimlik kazandırmak olduğu ifade edilebilir (Yazıcı ve Ertürk, 2020). “Birey ve Toplum” öğrenme alanında; 4. sınıf düzeyinde, kazanımların açıklamalarında her ne kadar kılavuzda yer alan öğrenme ortamlarıyla ilişkilendirecek yer olmasa da kazanımları gerçekleştirebilmek amacıyla öğrencinin çeşitli sosyal etkinliklere katılımını sağlayabilecek sosyal çevreden faydalanılması önerilmiştir. 5. sınıf düzeyinde ise temelde öğrencinin sosyalleşebileceği aile, arkadaş, akraba, spor kulübü, resim ve müzik kulübü gibi alanların; 6. sınıf düzeyinde ise din, dil, tarih gibi kültürel unsurları içinde barındıran çevrelerden ve 7. sınıf düzeyinde ise bireyin gelişiminde önemli bir etkiye sahip olan teknolojiye bağlı olarak geliştirilen iletişim kanallarının ele alınabileceği telefon, bilgisayar veya televizyon gibi iletişim araçlarının okul dışı öğrenme ortamı olarak kullanılabileceği söylenebilir. Bu doğrultuda, “Birey ve Toplum” öğrenme alanında yer alan kazanımların gerçekleştirilmesi sürecinde; sosyal, kültürel, sanatsal etkinlikler, öğrenci kulüpleri; yapılan törenler, şenlikler, yarışmalar; yerel ve ulusal düzeyde kutlanan dini ve milli bayram etkinlikleri; yaz okulları, aile, arkadaş çevresi, okul, okulun bahçesi, kamu kurum ve kuruluşları ile önemli gün ve haftalarda düzenlenen etkinliklerin okul dışı öğrenme ortamları olarak kullanılabileceği ifade edilebilir.

Tarih odaklı olan “Kültür ve Miras” öğrenme alanında temel amaç milli kültürün korunması ve geliştirilmesini sağlayacak temel bilincin oluşturulması hedeflenmektedir (MEB, 2018: 11). “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 5. sınıf düzeyinde kazanımlarla ilgili herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir. 4, 6 ve 7. sınıf düzeylerinin kazanımlarında yer alan açıklamalara bakıldığında kılavuzda yer alan; Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından belirlenmiş tarihi ve kültürel alanlar, devlet kurumlarına ait tüm müzeler ile tescilli özel müzeler ile kütüphaneler ve edebiyat müzelerinden, okul dışı öğretim amacıyla faydalanılabileceği görülmektedir. Alanyazın incelendiğinde tarih odaklı olan “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan kazanımları gerçekleştirmek amacıyla müzelerin okul dışı öğrenme ortamları olarak kullanıldığı çalışmaların olduğu görülmektedir. Bu kapsamda Gül ve Yorulmaz (2016) yaptıkları çalışmada, müzelerin Sosyal Bilgiler dersine yönelik öğrenci tutumuna olumlu etkisi

olduğu ve öğrencilerde merak duygusunu ortaya çıkardığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu doğrultuda öğrenme alanında yer alan kazanımlar çerçevesinde; müzeler, sanal müzeler, antik kalıntılar, kaleler, mezarlıklar, şehitlikler, türbeler, hanlar, hamamlar, külliyyeler, şehitlikler, ören yerleri, kervansaraylar, tarihi evler, camiler, medreseler, köprüler ve diğer tarihsel çevreler okul dışı öğrenme ortamı olarak kullanılabilir.

Coğrafya odaklı olan “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında ise, bireye çevresi ve bu çevreyle etkileşimi sürecinde kullanabileceği bilgi, beceri ve değerleri kazandırmak hedeflendiği belirtilmektedir (MEB, 2018: 11). “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında 4 ve 5. sınıf düzeylerinde doğal sit alanları ve ören yerleri, millî, tematik park ve bahçelerden; 6. sınıf düzeyinde kamu kurumlarına ait bilim ve sanat merkezleri 7. sınıf düzeyinde ise her ne kadar açıklamalara yer verilmese de kazanımlarla ilgili olarak İl ve İlçe Göç İdaresi Müdürlükleri gibi kamu kurumları okul dışı öğretim etkinlikleri amacıyla ziyaret edilebilir. Bu öğrenme alanında yer alan kazanımları gerçekleştirmek amacıyla Karakaş-Özür ve Şahin (2017) tarafından yapılan çalışmada, farklı ortamlardan faydalanılarak gerçekleştirilen okul dışı öğretim etkinliklerinin öğrencilerin akademik başarıları üzerine olumlu etkiye sahip olduğu ifade edilmiştir. Bu kapsamda, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan kazanımları gerçekleştirebilmek amacıyla; coğrafi alanlar, doğa eğitimi, milli parklar, ulusal parklar, milli parklar, Göç, Acil ve Afet Müdürlükleri gibi kamu kurum ve kuruluşları, sit alanları, ören yerleri, göletler ve barajlar gibi öğrencilerin insan çevre etkileşimini inceleyebileceği alanlar, okul dışı öğrenme ortamı olarak kullanılabilir.

Disiplinlerarası bir çalışma alanı olan “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yenilikçi, eleştirel ve bilimsel düşünme becerilerini geliştirmek amacıyla; bilim ve teknolojinin gelişim süreci ve bu sürecin toplumsal değişime etkilerini kavraması beklenmektedir (MEB, 2018: 11). “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında, 4 ve 6. sınıf düzeyinde kazanımlarla ilgili herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir. Ancak bu sınıf düzeylerindeki kazanımlar incelendiğinde bilim merkezleri ve bilim müzeleri gibi yerlerin; 5. sınıf düzeyinde sanal teknolojik ilerlemeye bağlı olarak gelişen dijital ortamların; 7. sınıf düzeyinde ise bilim ve sanat merkezleri gibi yerler okul dışı öğrenme ortamı olarak kullanılabilir. Bu öğrenme alanında 4 ve 6. sınıf düzeyinde her ne kadar açıklamaya yer verilmese de programın sarmal özelliği nedeniyle 5 ve 7. sınıf düzeyinde kullanılacak öğrenme ortamları, bu sınıf düzeylerinde de kullanılabilir. Dolayısıyla bu öğrenme alanı için bilim merkezleri, bilim müzeleri, sanal öğrenme ortamları öğrenme öğretme sürecinde okul dışı olarak kullanılabilir. Bu öğrenme alanında Öner ve Öztürk’ün (2019) Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarıyla yapmış

oldukları çalışmada katılımcılar, “*Sosyal Bilgiler derslerinde doğrudan Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda yer alan üç ana konunun (coğrafya, doğa ve teknoloji) öğretilmesinde bilim merkezlerinden faydalanılabileceğini*” ifade ettiklerini aktarmışlardır. Bu doğrultuda okul dışı öğretim amacıyla “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında yer alan kazanımları gerçekleştirmek için; bilim merkezleri, bilim müzelerine, bilimsel toplantılar, proje yarışmaları, bilim fuarları, bilim şenlikleri, bilim olimpiyatları, dijital ortamlar ve üniversiteler gibi yerlere, öğrenme öğretme sürecinde okul dışı öğrenme amacıyla ziyaret gerçekleştirilebilir.

Öğrencilere meslekler, üretim, dağıtım ve tüketim gibi temel ekonomik kavramların öğretilmesinin amaçlandığı “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında girişimci ve bilinçli tüketici becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmektedir (MEB, 2018: 11). “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında, 4 ve 5. sınıf düzeyinde ziyarete açık endüstriyel kuruluşlar ve pazar yerleri; 6. sınıf düzeyinde yenilenebilir veya yenileyemeyen enerji kaynakların kullanıldığı endüstriyel kuruluşlar; 7. sınıf düzeyinde ise Kızılay, Yeşilay, Esnaf ve Sanatkârlar Odası gibi kamu kuruluşlarına öğretim etkinliklerini gerçekleştirmek amacıyla ziyaret gerçekleştirilebilir. Diğer bir ifadeyle bu öğrenme alanında yer alan kazanımları gerçekleştirmek amacıyla kamu ya da özel kurulmuş olan endüstriyel kuruluşlar, pazar yerleri, çiftlikler, çarşılar, rüzgâr santralleri, barajlar, maden ocakları ile Yeşilay, Kızılay, Esnaf ve Sanatkârlar Odası, şoförler Odası, ticaret Odası gibi kamu kurumu niteliğindeki mesleki kuruluşlara öğrenme öğretme etkinlikleri çerçevesinde okul dışı ziyaretler gerçekleştirilebilir. Bu öğrenme alanında yer alan kazanımlar çerçevesinde Gönülcü (2019) tarafından yapılan çalışmada, öğrenme öğretme sürecinde yakın çevrede bulunan işletmelerle ortak okul projelerinin yürütülmesi ve ilköğretimde öğrencilerin girişimcilik becerisi edinmelerine fırsat yaratacak ortamların hazırlanması, öğrencilerin sorun çözmelerine ve kendi yeteneklerini keşfetmelerine katkı sağladığı ifade edilmiştir.

Sosyoloji, siyaset bilimi ve hukuk çerçevesinde etkin vatandaşlık konularına odaklanan “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında, öğrencilerin grup, kurum ve sosyal örgütlerin nasıl oluştuğunu ve hayatındaki etkileri kavraması beklenmektedir (MEB, 2018: 12). “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanı, 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan “Güç, Yönetim ve Toplum” ile “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanlarının birleştirilmesiyle oluşturulduğu görülmektedir. “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında 4. sınıf düzeyinde devlet kurumlarına ait tüm müzeler ile tescilli özel müzeler ile kamu kurumlarına ait kütüphaneler ile edebiyat müzeleri; 5.sınıf düzeyinde kamu kurum ve kuruluşları ve üniversiteler; 6. sınıf düzeyinde siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları ile kamu kurumları ve kuruluşları; 7. sınıf

düzeyinde belediyeler ve kamu kurumları okul dışı öğrenme ortamı olarak kullanılabilir. Alanyazın incelendiğinde Öztürk ve Turan (2015) yaptıkları çalışmada; seçim sandığı, seçim alan gezisi, sınıfa uzman davet edilmesi ve belediye başkanlığı ziyareti şeklinde bir dizi okul dışı etkinlikler neticesinde hedeflerin öğrencilerde üst düzey kazanımları gerçekleştirdiklerini aktarmışlardır. Bu öğrenme alanında yer alan kazanımlar doğrultusunda; resmi kurumlar, sivil toplum kuruluşları, özel kurumlar, siyasi partiler, topluma hizmet çalışmaları, dernekler, vakıflar, üniversiteler, belediyeler gibi alanlar okul dışı öğrenme amacıyla ziyaret gerçekleştirilebilir.

Öğrencilere inançlar, fikirler, insanlar, sermaye, bilgi, teknoloji, kültürel ve siyasi sınırları aşarak küresel boyutta hareket edebilmesi için gerekli bilgi, beceri ve değerleri kazandırmayı amaçlayan “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında; gelişen dünyanın gündemini takip eden, karşılaştığı sorunlara çözüm üretebilen etkin ve sorumlu Türk vatandaşları yetiştirmek hedeflendiği ifade edilmektedir (MEB, 2018: 12). “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında 4.sınıf düzeyinde sanal ortamlar; 5. sınıf düzeyinde sanal öğrenme ortamları ve farklı medeniyetlere ait somut kültürel varlıkların olduğu alanlara, 6. sınıf düzeyinde yine sanal öğrenme ortamları; 7. sınıf düzeyinde ise ticaret odaları gibi kamu kuruluşları okul dışı öğrenme ortamı olarak kullanılabilir. “Küresel bağlantılar” öğrenme alanında Çakır (2019) tarafından 5. sınıflarla yapılan çalışmada, görsel materyallerle desteklenen öğretim etkinliklerinin öğrenci başarısı üzerinde olumlu etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu doğrultuda bu öğrenme alanında yer alan kazanımları gerçekleştirmek amacıyla okul dışı öğrenme etkinlikleri çerçevesinde; kamu kurum ve kuruluşları, sanal öğrenme ortamları, sanal geziler gibi ortamlarda okul dışı etkinlikler gerçekleştirilebilir.

Sonuç olarak, 2018 yılı ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan öğrenme alanlarında içerik ve kazanımlara bağlı olarak her sınıf düzeyinde ve her öğrenme alanı için Okul Dışı Öğrenme Alanları Kılavuzunda yer alan çeşitli okul dışı öğrenme ortamlarından hedefleri gerçekleştirmek amacıyla faydalanılabileceği ifade edilebilir. Öğrenme alanlarında yer alan kazanımların gerçekleştirilmesi sürecinde öğretmenler, kazanımlarla ilişkilendirebileceği okul dışı öğrenme ortamlarını okulun çevresi ve imkânları dâhilinde yıllık ve günlük planlarına yansıtabilir. Bu çalışma, 2018 yılı ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan kazanımlar ve 2019 yılı Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuzunda yer alan okul dışı öğrenme ortamları ile sınırlıdır. Ulaşılan sonuçlar çerçevesinde aşağıdaki öneriler getirilebilir:

- İncelenen 2018 yılı ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında farklı okul dışı ortamlara yer verilmiştir. Bu ortamlardan daha verimli faydalanmak amacıyla Sosyal Bilgiler öğretmenlerine konuyla ilgili hizmet içi eğitim verilebilir.
- Yapılan çalışmalar incelendiğinde okul dışı yapılan öğretim etkinliklerinin belli mekânlarla sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu nedenle farklı (bilim merkezi ve müzeler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, siyasi partiler vb.) okul dışı öğrenme ortamlarında çalışmalar gerçekleştirilebilir.
- Sosyal Bilgiler öğretmenleri tarafından hazırlanan yıllık planlar Okul Dışı Öğrenme Ortamları Kılavuzu çerçevesinde incelenebilir.
- Milli Eğitim Müdürlükleri ile okul yönetimlerinin okul dışı öğretim etkinliklerine yönelik tutumlarını ve bakış açılarını ortaya koyacak çalışmalar yapılabilir.
- Uygulanmakta olan öğretim programları geçmişte uygulanmış programlarla okul dışı öğrenme ortamları ve etkinlikleri bağlamında karşılaştırılabilir.
- Okul dışı yapılacak etkinliklerin daha kolay yapılabilmesi için izlenecek yasal süreçte düzenlemeler yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akengin, H. ve Ersoy, F. (2015). Sosyal bilgiler eğitiminde mekânsal öğrenme ortamlarının tarihçesi. R. Sever ve E. Koçoğlu (Ed.), *Sosyal bilgiler eğitiminde mekânsal öğrenme ortamları* içinde (ss. 17-40). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Akinoğlu, O. ve Arslan, Y. (2007). Türkiye’de ortaöğretim öğrencilerinin tarih kavramlarını kazanma durumu ve değerlendirilmesi. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(18) , 137-154
- Altın, B. N. ve Demirtaş, S. (2012). Sosyal bilgiler dersinde sınıf dışı eğitim etkinlikleri (Müze ve Arazi Çalışmaları). M. Safran (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (ss. 510-543). 2. Baskı. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Avcı, G. ve Gümüş, N. (2020). Sınıf dışı eğitime dayalı etkinliklerle işlenen sosyal bilgiler dersine yönelik ilkokul 4. sınıf öğrenci tutumlarının incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(1), 89-106.
- Avan, Ç., Gülgün, C., Yılmaz, A., ve Doğanay, K. (2019) STEM eğitiminde okul dışı öğrenme ortamları: kastamonu bilim kampı. *Bilim, Teknoloji, Mühendislik, Matematik ve Sanat (J-STEAM) Eğitim Dergisi*, 2(1), 39-51.
- Aydemir, A. (2021). Sosyal bilgiler dersinde okul dışı öğrenme ve öğretim ortamı olarak adalet saraylarının kullanımına yönelik öğretmen aday görüşlerinin incelenmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 665- 681. <https://dx.doi.org/10.17240/aibuefd.2021.21.62826-824051>
- Berberoğlu, E. O., ve Uygun, S. (2013). Sınıf dışı eğitimin dünyadaki ve Türkiye’deki gelişiminin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(2), 32-42.
- Bolat, A., Karamustafaoğlu, S., ve Karamustafaoğlu, O. (2020). Okul dışı öğrenme ortamının 5. sınıf Canlılar Dünyası’ünitesinde öğrenci başarısına etkisi: Biyoçeşitlilik müzesi örneği. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 8(1), 42-54.

- Christie, B., Beames, S., & Higgins, P. (2016). Context, culture and critical thinking: Scottish secondary school teachers' and pupils' experiences of outdoor learning. *British Educational Research Journal*, 42(3), 417-437.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni nicel, nitel ve karma yöntem araştırmaları*. 3. Baskı, (Çeviri editörü: Selçuk Beşir Demir), Ankara: Eğiten Kitap.
- Çakır, A. (2019). *Ortaokul 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan "Küresel Bağlantılar" Öğrenme Alanının Öğretiminde Görsel Materyallerden Yararlanmanın Öğrenci Başarısı Üzerine Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi Bilim Dalı İstanbul).
- Çavuş, R., Topsakal, Ü. U., ve Kaplan, A. Ö. (2013). İnfomal öğrenme ortamlarının çevre bilinci kazandırmasına ilişkin öğretmen görüşleri: Kocaeli Bilgievleri örneği. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(1), 15-26.
- Demir, N., ve Armağan, F. Ö. (2018). Okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik fen bilgisi öğretmenlerinin görüşleri: planetaryum. *Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(30), 4241-4248.
- Diremci, S. İ., ve Topaloğlu, M. Y. İlkokul Öğrencilerinin Okul Dışı Öğrenme Ortamındaki Tecrübeleri İle İlgili Görüşleri: Meslek Atölyeleri. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(1), 1-12.
- Donaldson, G. W. & Donaldson, L. E. (1958) outdoor education a definition, *Journal of Health, Physical Education, Recreation*, 29: 5, 17-63.
- Duman, H., ve Karademir, E. (2020). Okul dışı öğrenme aracı olarak fen bilimleri dersinde bilim radyosu kullanımı: ortaokul öğrencilerinin görüşleri. *Anadolu Öğretmen Dergisi*, 4(1), 61-74.
- Eaton, D. (2000). *Cognitive and affective learning in outdoor education*. (Doctoral dissertation, Department of Curriculum, Teaching and Learning, University of Toronto).
- Eshach, H. (2007). Bridging in-school and out-of-school learning: Formal, non-formal, and informal education. *Journal of Science Education and Technology*, 16(2), 171-190.
- Ertuğrul, A. ve Karamustafaoğlu, O. (2020). Okul dışı öğrenme ortamlarına yönelik sınıf öğretmenlerinin görüşleri: Kayseri bilim merkezi. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 9(2), 107-116.
- Gül, O. K. ve Yorulmaz, E. (2016). Sosyal bilgiler dersi kapsamında okul dışı çevrelerin kullanımı: yatılı çorum arkeoloji müzesinde bir gün. *ZfWT*, 8(3), 193-216.
- Göntülcü, K. (2019). *Sosyal bilgiler dersinde öğrencilere mini şirketler kurmaları yoluyla girişimcilik becerisinin kazandırılması: Bir eylem araştırması*. (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın).
- Karakaş Özür, N., ve Şahin, S. (2017). Sosyal bilgiler dersinde sınıf dışı etkinliklerin öğrenci başarısına etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 18(3), 324-347.
- Kartal, A., ve Şeyhoğlu, A. (2020). Öğrenci Bakış Açısıyla Sosyal Bilgilerde Okul Dışı Öğrenme Ortamları Bağlamında "Müzeler". *Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(1), 128-146.
- Keskin, S. C., & Kaplan, E. (2012). Sosyal bilgiler ve tarih eğitiminde okul dışı öğrenme ortamı olarak oyuncak müzeleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(41), 95-115.
- Küçük, A. (2020). *Fen bilimleri 5. sınıf insan ve çevre ünitesinin okul dışı öğrenme ortamlarında öğretimi* (Yayınlanmamış doktora tezi). (Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi).
- Kılıç, H. E., ve Şen, A. İ. (2014). Okul dışı öğrenme etkinliklerine ve eleştirel düşünmeye dayalı fizik öğretiminin öğrenci tutumlarına etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 39(176), 13-30.
- Metin Göksü, M. (2020). Sınıf dışı öğrenme ortamları: Köy enstitüleri örneği. *Turkish History Education Journal*, 9(1), ss. 1-16. DOI: 10.17497/tuhed.626781.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. Selahattin Turan (Çev. Ed). Ankara: Nobel Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2018). *Sosyal bilgiler öğretim programı*. <https://mufredat.meb.gov.tr/> Erişim Tarihi: 10.02.2021.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2019). Okul dışı öğrenme ortamları kılavuzu. <https://acikders.ankara.edu.tr/>, Erişim Tarihi: 08.02.2021.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2021). *2023 Eğitim vizyonu*. <http://2023vizyonu.meb.gov.tr/>, Erişim Tarihi: 08.02.2021.

- O'Brien, L. (2009). Learning outdoors: the forest school approach, education 3-13: *International Journal of Primary, Elementary and Early Years Education*, 37(1), 45-60, DOI: 10.1080/03004270802291798.
- Oktaç, Ö., Üner, S. ve Şen, A. (2021). Fen bilimleri, fizik, kimya, biyoloji öğretim programları ile ders kitaplarının okul dışı öğrenme yönünden incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (58), 671-710.
- Öztürk, T. ve Turan, A. (2015). İlçemizin yerel yöneticileri. *Araştırma Temelli Etkinlik Dergisi (ATED)*, 5(1), 48-59.
- Öztürk, N., ve Altan, E. B. (2019). Bir okul dışı öğrenme ortamı: sinop çocuk üniversitesi. *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 5(10), 370-381.
- Öztürk, T. ve Keçe, M. (2015). 7. Sınıf öğrencilerinin bakış açısıyla sosyal bilgiler. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, (5) , 298-310.
- Priest, S. (1986). Redefining outdoor education: A matter of many relationships. *The Journal of Environmental Education*, 17:3, 13-15, DOI: 10.1080/00958964.1986.9941413.
- Selanik Ay, T. ve Kurtdede Fidan, N. (2014). Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde müzelerden yararlanmaya ilişkin görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(48) ,69-89. DOI: 10.17755/esosder.39452.
- Şahin, Ç. (2016). Öğretim teknikleri-I. *Öğretim ilke ve yöntemleri içinde*. A. S. Saraçoğlu ve A. Küçüköğlü(Ed.), ss. 192-229, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Şen, A. İ. (2019). Okul dışı öğrenme nedir? A.İ. Şen (Ed.), *Okul dışı öğrenme ortamları içinde* (ss. 1-20). Ankara: Pegem Akademi.
- Şimşek, A. ve Kaymakçı, S. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminin amacı ve kapsamı. *Okul Dışı Sosyal Bilimler Öğretimi içinde*, A. Şimşek ve S. Kaymakçı (Ed.) (ss: 1-13), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Türkmen, H. (2018). İnfomal öğrenme ortamının fosiller konusunun öğrenilmesine etkisi: Tabiat tarihi müzesi örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(3), 137-147.
- Tuncel, G., Dolanbay, H. (2019). Sınıf dışı öğretim teknikleriyle sosyal bilgiler öğretimi. *Alternatif yaklaşımlarla sosyal bilgiler eğitimi içinde*. R. Sever, M. Aydın ve E. Koçoğlu (Ed.), (ss.357-418), Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ulusoy, K. ve Gülüm, K. (2015). Sosyal bilgiler öğretmenliği öğrencilerinin tarih ve coğrafya derslerine yönelik tutumları (Adıyaman örneği). *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25, 149-160.
- Ulutaş, B. (2015). Doküman analizi. *Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları içinde*. Fatma Nevra Seggie ve Yasemin Bayyurt (Ed.), (ss. 279-297), Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yazıcı, H. ve Ertürk, A. (2020). Sosyal bilgiler öğretim programının kimlik çeşitleri bakımından incelenmesi. *2020 İpcedu E-Kitap içinde*, (ss. 187-204), Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yazıcı, F. ve Yıldırım, T. (2017). Okul dışı tarih öğretimi ve sosyal zekâ arasındaki ilişkinin yol analiziyle incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. 18/2, 733-755.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. 11. Baskı, Ankara: Seçkin Akademik ve Mesleki Yayınları.